

LBRIS

We know
books

Tehnoredactare, copertă: Andreia E. Breaz
Corectură: Laszlo Alexandru
Coordonatorul *Colecției de Italiană*: Laszlo Alexandru

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PIRANDELLO, LUIGI

Nuvele pentru un an / Luigi Pirandello;

trad. de Laszlo Alexandru. Cluj-Napoca:

Ecou Transilvan, 2023

vol.

ISBN 978-606-730-498-5

Vol. 9.: *Donna Mimma*. – 2023. – ISBN 978-630-311-001-1

I. Laszlo, Alexandru (trad.)

821.131.1

© Laszlo Alexandru

Toate drepturile sunt rezervate.

Reproducerea integrală sau parțială a acestei ediții fără acordul scris al Editurii Ecou Transilvan și al autorului este interzisă, considerată ediție pirat și se pedepsește conform legii.

Editura ECOU TRANSILVAN, Cluj-Napoca, 2023

Editor: Nadia Fărcaș

e-mail: office@edituraecou.ro

telefon: 0745.828.755; 0364730441

www.edituraecou.ro

LUIGI PIRANDELLO

NUVELE PENTRU UN AN

Volumul 9

Donna Mimma

Traducere de

Laszlo Alexandru

Editura Ecou Transilvan

Cluj-Napoca

2023

CUPRINS

Donna Mimma (<i>Donna Mimma</i>)	5
Haina nouă (<i>L'abito nuovo</i>)	41
Iedul negru (<i>Il capretto nero</i>)	52
Bancă sub un chiparos bătrîn (<i>Sedile sotto un vecchio cipresso</i>).....	64
Pisica, un sticlete și stelele (<i>Il gatto, un cardellino e le stelle</i>)	74
Răzbunarea câinelui (<i>La vendetta del cane</i>)	83
Rîndunelul și Rîndunica (<i>Rondone e Rondinella</i>)	98
Atunci când înțelegi (<i>Quando si comprende</i>)	108
Un cal în lună (<i>Un cavallo nella luna</i>)	117
Rămășițe pămîntești (<i>Resti mortali</i>)	127
Teama de-a fi fericit (<i>Paura d'esser felice</i>)	137
În vizită la bolnavi (<i>Visitare gli infermi</i>)	149
Pensionații memoriei (<i>I pensionati della memoria</i>)	186

Donna Mimma

(*Donna Mimma*)

1. Donna Mimma pleacă

Atunci cînd donna Mimma, cu baticul de albastrul cerului, înnodat larg sub bărbie, trece pe străzile însorite ale sătucului, poți crede ușor că ființa ei mărunță, îngrijită, încă dreaptă și vioaie, deși înfășurată cu modestie în vâlul negru, lung, cu franjuri, nu-și lasă umbra peste drumeagurile pietruite de-aici, nici pe pavajul din piața mare de-acolo.

Poți crede prea bine, fiindcă în ochii tuturor copilașilor și chiar ai celor mari care, văzînd-o că trece, simt și ei că devin copii dintr-odată, donna Mimma aduce cu ea un aer, prin care imediat, deasupra și în jurul ei, toate devin ca închipuie: de hîrtie, cerul; soarele, o sferă vopsită cu purpurină, ca steaua din ieslea de Crăciun. Întreg sătucul, cu acel frumos soare de aur și acel frumos cer albastru și proaspăt, peste căsuțele vechi, cu

bisericuțele sale avînd clopotnițe turtite și străduțele și piața centrală, cu fîntîna în mijloc, iar în capăt biserica mamă, îndată ce trece ea, devine totul imediat ca o imensă jucărie de Bobotează, din acelea pe care le scoți, bucată cu bucată, din cutia mare și ovală, ce miroase delicios a lipici. Fiecare cubuleț – și sînt multe înăuntru – este o casă, cu ferestrele sale și pridvorul, de așezat în rînd sau roată, pentru a construi strada sau piața; și cubul ăsta mai mare este biserica, pe ea cu crucea și clopotele, iar celălalt, fîntîna, de pus în jurul ei copăceii ăștia cu coroana de talaș verde aprins și un disc dedesubt, ca să-i țină în picioare.

Miracol făcut de donna Mimma? Nu. Este lumea în care donna Mimma trăiește, în ochii celor mici, dar și ai celor mari, care devin iar copilași, îndată ce-o văd trecînd. Copilași, firește, fiindcă nimeni nu se poate simți mare în fața ei. Nimeni.

Această lume le-o descrie ea pruncilor, cînd se apucă să stea de vorbă cu ei și le spune cum, unul cîte unul, s-a dus ea să-i *cumpere* departe-departe.

– Unde?

– Eh, unde! Departe-departe.

– La Palermo?

– La Palermo, da, cu o frumoasă trăsură albă, de fildeș, trasă de doi minunați cai albi, fără clopoței, pe drumuri luuungi, noaptea, pe întuneric.

– De ce fără clopoței?

– Ca să nu facă zgomot.

– Și pe întuneric?

– Da; dar mai e și luna, noaptea, stelele. Dar pe întuneric, sigur! Se face totuși noapte, cînd umbli și umbli zile întregi, pe drumuri așa de lungi. Și apoi ajungi mereu noaptea, la întoarcere, cu trăsura aia, pe furiș, să nu vadă nimeni, să n-audă nimeni.

– De ce?

– Păi copilașul tocmai cumpărat nu are voie să audă nici o gălăgie, fiindcă s-ar speria, și nici nu poate vedea la început lumina soarelui.

– *Cumpărat?* Cum așa, cumpărat?

– Cu banii tăticului! Mulți, mulți.

– Flavietta?

– Sigur că da, Flavietta, cu peste două sute de uncii. Mai mult, mai mult. Cu buclișoarele astea aurii, cu gurița asta ca fraga. Fiindcă tăticul a vrut-o blondă, așa, cîrlionțată, așa, și cu ochișorii mari de iubire, care se uită la mine, scumpa mea, nu mă crezi? N-a fost mult două sute de uncii, numai pentru ochișorii ăștia! Vrei să nu mai știu că te-am cumpărat eu? Și totuși, Niní, așa este. Pe toți v-am cumpărat eu. Niní ceva mai scump, fiindcă e băiețel. Băieței, iubirea mea, costă mereu ceva mai mult; lucrează pe urmă băieței și, lucrînd, cîștigă mulți bani, ca tăticul. Dar știți că și pe tăticul tot eu l-am cumpărat? Eu, eu. Cînd era mititel de tot,

firește! Când încă nu era nimic! I l-am adus eu, noaptea, cu trăsura albă, mămicii lui, răposata. De la Palermo, da. Cît, el? Of, mii și mii de uncii!

Copilașii se uită la ea uluiți. Îi privesc baticul frumos, din mătase de albastrul cerului, mereu nou, peste părul încă negru, lucios, despărțit cu o cărare, formînd pe tîmple două șuvițe, care trec peste urechi, iar de lobii lor atîrnă doi cercei masivi. Se uită puțin la ochii ei încețoșați, cu pleoape subțiri, împodobite cu gene foarte lungi; nasul ca o biluță, brăzdat de vene, în jurul peșterilor întunecate ale nărilor; bărbia cam ascuțită, pe care se încrețesc metalice niște firisoare. Dar o văd parcă înfășurată într-un aer de taină, pe bătrînica asta curată, căreia toate femeile îi spun, și inclusiv mămica lor, *Cumătra*, care atunci cînd vine în vizită se întîmplă mereu că mămica nu se simte bine și, după cîteva zile, iată, răsare alt frățior sau altă surioară, pe care s-a dus ea să-i cumpere, departe-departe, la Palermo, cu trăsura. O privesc, îi pipăie încetișor, cu degețele curioase, cam șovăitoare, șalul, haina; și este, da, o bătrînă mică și curată, care nu pare altfel decît celelalte; dar cum de poate merge așa departe, cu trăsura aia, și cum de are ea meseria asta ciudată, să cumpere copii și să-i aducă, pe copii, cum aduce zîna bună jucăriile?

Și ei, atunci... – cum anume? Nu, nu știu ce să creadă; dar presimt, oarecum, un strop din

taina care se află în bătrînica asta, care este cu ei acum, uite, că pot s-o atingă, dar care pe urmă se duce așa departe-departe să-i ia pe copii, deci și pe ei... mda... la Palermo, unde? acolo unde știe ea, iar ei, mărunți, nu știu; cu toate că sigur, acolo, mărunței, au fost și ei, dacă s-a dus ea să-i cumpere...

Instinctiv, cu ochii, îi caută mîinile. Unde sînt mîinile ei? Acolo, sub șal. De ce nu-și arată niciodată donna Mimma mîinile? Mda! cu mîinile nu-i atinge niciodată: îi pupă, vorbește cu ei; rezolvă multe din ochi, din gură, din obraji; dar de sub șal mîinile nu și le scoate niciodată să-i mîngîie. Este ciudat. Careva, mai îndrăzneț, o întrebă:

– Da' tu n-ai mîini?

– Doamne! – exclamă atunci donna Mimma, aruncîndu-i o privire cu apropou mămicii, ca pentru a-i spune: – „Ia te uită, ce drăcușor!”

– Uite-le aici! – adaugă imediat, arătîndu-și cele două mîini, cu mînuși croșetate, scurte. Cum n-am mîini, drăcușorule? Doamne, ce întrebări!

Și rîde; rîde, ascunzîndu-și înapoi mîinile și trăgîndu-și cu ele șalul sus, sus, pînă peste nas, pentru a-și ascunde hohotele, care, Doamne păzește... Vai, Doamne! îi vine să-și facă o cruce. Ia te uită ce-i poate trece prin minte unui copil!

Parcă sînt făcute mîinile alea să copieze stampe după statuile de ceară, din care se modelează statuetele cu copilașul Isus, puse în fiecare biserică pe altar, într-un coșuleț căptușit cu atlas de culoarea cerului, în seara de Crăciun. Simte donna Mimma sfințenia meseriei sale, cîtă religie există în actul nașterii, iar în ochii copiilor o acoperă cu văluri de sfială; și, chiar vorbind cu cei mari, nu folosește niciodată o vorbă care să dea la o parte sau să subțieze acele văluri; și vorbește despre asta cu ochii în pămînt și cît mai puțin cu puțință. Știe că nu-i mereu veselă, ba chiar e adesea tristă ocupația ei de a întîmpina pe lume atîtea ființe mărunte, care plîng îndată ce trag prima gură de aer. Poate fi o sărbătoare copilașul pe care ea îl aduce într-o casă de boieri; chiar și pentru prunc, da, cu toate că nu mereu, pînă și acolo! Dar să-i aducă – mulți, mulți – în case de oameni nevoiași... Îi plînge inima. Dar este singura care practică, de vreo treizeci și cinci de ani, această ocupație în sătuc. Sau, mai bine zis, era singură, pînă ieri.

Acum a venit de pe continent o mofturoasă de douăzeci de ani, *Piemonteza*; fustă scurtă, galbenă, jachetă verde; ca un băiețoi, cu mîinile în buzunar: sora încă nemăritată a unui funcționar de la vamă. *Absolventă a Universității din Torino*. Îți vine să-ți faci cruce cu două mîini, Doamne Dumnezeule, o fetișcană încă fără căpătii să se apuce de asemenea

meserie! Și să vezi cu cîtă obrăznicie: ca prin minune că nu și-a scris pe frunte meseria! O mucoasă! o mucoasă care la treburi din astea... Doamne, ce rușine! Dar unde ne pomenim?

Donna Mimma nu izbutește să se calmeze. Își întoarce fața, își acoperă ochii cu mîna, îndată ce-o vede cum trece dînd din fund prin piață, cu nasul pe sus, cu mîinile în buzunar, cu pana-n vînt pe pălărioara de catifea. Și ce zgomot fac tocurele alea nerușinate pe lespezile din piață:

– Trec eu! Trec eu!

– Aia nu-i femeie: e drăcoaică! Nu poate fi făptură a lui Dumnezeu!

– Cum? Afiș?

– Ah, da? Și-a agățat un afiș cu numele și meseria, pe poarta casei? Și cum o cheamă? Elvira... cum? domnișoara Elvira Mosti? Scrie și domnișoară? Și ce înseamnă că e absolventă? Ah, dreptul de liberă practică. Rușinea practică liber. Doamne Dumnezeule, vă vine să credeți una ca asta? Și cine o va chema pe nerușinata aia? Păi, ce experiență, de unde să aibă experiență, dacă încă... ferească Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh! Se pot vedea asemenea lucruri în zilele noastre? într-un sat mic ca al nostru? of... of... of...

Și donna Mimma își scutură prin aer mînuțele cu mînuși scurte, croșetate, de parcă ar vedea în fața ochilor pîlpîind flăcările Infernului.

– Nu, doamnă, mulțumesc, ce cafea, dragă doamnă! apă, un strop de apă să-mi aduceți; nu mai pricep nimic! – zice prin casele clientelor, la care mai merge din când în când pentru o scurtă vizită sau, cum zice ea, o „arătare la față”, ca să știe... nu? nimic? S-o lăsăm pe seama Domnului, dragă doamnă, lăudat fie mereu în cer și pe pământ!

Aproape că și-a făcut o fixație; nu că se teme pentru ea, că femeile ar prefera-o vreodată pe aia; nici pomeneală să se teamă de așa ceva, știindu-le ce fel de doamne sînt, cu frică de Dumnezeu, cu educația primită în sat și respectul pentru lucruri sfinte! Nici pomeneală...

– Dar zic, vai, Sfîntă Fecioară, pentru lucrul ca atare... scandalul ăsta... o mucoasă... Cică vorbește ca un jandarm... că zice tare toate înjurăturile, de parcă ar fi ceva normal...

Este atît de afectată de monstruozitatea scandalului, încît nu bagă de seamă încurcătura îndurerată cu care se uită la ea doamnele. Parcă vor să-i spună ceva și nu au curaj.

Azi, medicul de circă și-a întors fața în altă parte, văzînd-o pe drum. N-a văzut-o? Sigur că a văzut-o! A văzut-o și și-a întors fața în altă parte. De ce?

Află, puțin mai tîrziu, că nerușinata aia l-a vizitat acasă, împreună cu fratele ei. Firește pentru a se prezenta. Cine știe ce fițe i-a făcut, cum se

pricep veneticele astea aterizate aici, care prin orașele mari de pe continent și-au pierdut sfîntul bun simț; și iată că medicul ăsta sclerosat... Diploma? Dar ce contează diploma? Ah, da, într-adevăr, din cauza diplomei! Să fim serioși, nu se știu lucrurile astea? Două strîmbături, două mîngîieri și se aprind ca paiele masculii; chiar și boșorogii de-acuma, fără frică de Dumnezeu! Ce-are a face diploma? ce contează? Experiență îți trebuie, experiență.

– Hei, dar și diplomă, donna Mimma – îi răspunde suspinînd farmacistul față de care, în trecere, s-a plîns de comportamentul schimbat al medicului.

– Păi crezi că eu am diplomă? – exclamă atunci donna Mimma, zîmbind și unindu-și vîrfurile degetelor, prin mânușile croșetate, scurte. – Și sînt deja treizeci și cinci de ani, treizeci și cinci, de cînd sînteți cu toții pe aici, chiar și dumneata, don Sarino, eu v-am adus pe lume, cu harul lui Dumnezeu, copilașii mei; am avut ce călători la Palermo! Iată, iată, uitați-vă aici!

Și donna Mimma se apleacă să ia între cele două mînuțe care aproape nu par, însă totuși au atîta putere, un prunculeț chipeș de pe drum, care s-a oprit în fața farmaciei, și-l ridică sus de tot, în razele soarelui.

- Și pe ăsta! Și pe cîți vedeți, pe toți, eu! M-am dus să vă cumpăr pe toți eu, la Palermo, fără diplomă! La ce-ți trebuie diplomă?

Tînărul farmacist zîmbește.

- Bine, donna Mimma, da... matale... experiența, sigur... dar...

Și se uită la ea îndurerat și stînjedit și nici el n-are curaj să-i dea de priceput amenințarea care atîrnă deasupra capului său.

Pînă cînd de la prefectura reședinței de județ primește un document cu o stemă imensă și timbru, pe jumătate tipărit și pe jumătate scris de mîna, pe care ea nu știe să-l citească bine, dar ghi-cește că este vorba despre diploma pe care n-o are, și conform articolelor cutare și cutare... Încă se chinuie să priceapă hîrtia aia, cînd apare un jandarm care o invită, în numele primarului.

- Nevasta? Așa de repede? - întrebă donna Mimma, nedumerită.

- Nu, la primărie - răspunde jandarmul - pentru o comunicare.

Donna Mimma se încruntă:

- Mie? Pentru hîrtia asta?

Jandarmul ridică din umeri:

- Eu nu știu; vino să afli.

Donna Mimma se duce; și, la primărie, îl găsește pe primar, foarte stînjedit. Și el a fost cumpărat la Palermo de donna Mimma; și doi copii s-a

dus donna Mimma să-i cumpere de la Palermo și curînd pentru al treilea va trebui să se pornească la drum cu trăsura; dar...

- Uite aici, donna Mimma! Vezi? Un alt document, și către noi, de la prefectură. Pentru matale, da. Și nu se poate face nimic, din păcate. Ți se interzice exercitarea profesiei.

- Mie?

- Dumitale; fiindcă n-ai diplomă, dragă donna Mimma! Legea.

- Dar ce lege? - exclamă donna Mimma, care a înghețat toată. - O lege nouă?

- Nu e nouă, nu! Însă noi, aici, erai singură, de atîția ani; te cunoșteam; te iubeam; aveam toată încrederea în matale și de aia am lăsat lucrurile să meargă înainte; dar sîntem și noi în culpă, donna Mimma! Formalitățile astea afurisite, pricepi? Pînă erai singură... Dar acum a venit aialaltă; a aflat că n-ai diplomă; și întrucît n-o cheamă nimeni aici, pricepi? a făcut reclamație la prefectură și matale nu mai poți exercita, sau trebuie să mergi la Palermo, acum de-adevăratele! la universitate, să-ți iei și matale diploma, ca aialaltă.

- Eu? la Palermo? la vîrsta mea? la cincizeci și șase de ani? după treizeci și cinci de ani de meserie? să mă jignească în asemenea hal? eu, diplomă? Toată populația... Dar cum? E nevoie de diplomă? să știi scrie și citi, pentru asemenea lucruri? Eu abia

știu să citesc! Și la Palermo, eu, care n-am ieșit niciodată de aici? Mă rătăcesc! La vârsta mea? Pentru mofturoasa aia, lasă că o văd eu, cu toată diploma ei... Vrea să concureze cu mine? Dar ce să mă mai învețe alții pe mine, că-i bag în buzunar pe cei mai buni profesori, după treizeci și cinci de ani de meserie! Chiar trebuie să merg la Palermo? Cum? Pentru doi ani?

Nu mai termină donna Mimma: un șuvoi de lacrimi mînioase, disperate, într-o avalanșă de întrebări agitate, îngrijorate. Primarul, îndurerat, ar vrea să pună capăt acelei frămîntări; o vreme o lasă să spună tot ce are pe suflet; din nou încearcă s-o oprească; – doi ani trec iute; da, e greu, sigur; dar ce învățătură! nu! ceva de formă, ca să ia o bucată de hîrtie! să nu se dea bătută în fața mucoasei ăleia... – Apoi, însoțind-o pînă în prag, bătînd-o ușor cu mîna pe umeri, ca un fiu cumsecade, s-o îndemne să-și strîngă puterile, încearcă s-o înveselească: hai... hai... cum să se rătăcească la Palermo, ea, care în fiecare zi se duce acolo de trei sau patru ori?

Și-a tras șalul negru peste baticul de albastrul cerului donna Mimma; iar mînuțele ei strîng, pe dedesubt, șalul negru peste față, ca să-și acopere lacrimile. Copii, baticul ăla de albastrul cerului! – Poezia sfîntă a nașterii voastre, iată, s-a îmbrăcat de doliu: pleacă la Palermo, fără trăsură albă, să studieze, la secția de moașe, infecția și dezinfecția,

extremitatea cefalică, extremitatea pelvipodală... Așa zice legea. Donna Mimma plînge; nu se poate consola: abia știe citi; se va rătăci prin știința grea a acelor profesori înțelepți, acolo, la Palermo, unde ea a mers de atîtea ori cu poezia trăsुरii ei albe.

– Vai, dragă doamnă, dragă doamnă...

Hohote de plîns care îți frîng inima, acasă la fiecare clientă, de la care merge să-și ia rămas bun, înainte de plecare. Și, în toate casele, cu mînuțele ei tremurînde (oh, da, acum le scoate la vedere fără nici o reținere) se apleacă să mîngîie căpșorul blond sau brunet al copilașilor și lasă printre cîrli-onții lor, împreună cu sărutări, lacrimi neconsolate.

– Mă duc la Palermo... mă duc la Palermo.

Și copilașii, speriați, se uită la ea și nu pricep de ce plînge atîta, de data asta, că merge la Palermo. Se gîndesc că poate este o nenorocire și pentru ei, pentru toți copilașii care mai sînt acolo, de vînzare.

Spun mămicile:

– Dar noi o să te așteptăm!

Donna Mimma se uită la ele cu ochi înlăcrimați, clatină din cap. Cum să se lase pe seama înșelătoriei milostive ea, care știe bine cum e viața?

– Doamnă dragă, doi ani?

Și se duce cu sufletul frînt, trăgîndu-și șalul negru peste baticul de albastrul cerului.

2. Donna Mimma studiază

Palermo. Donna Mimma ajunge acolo seara: mititică, în imensa piață a gării.

– Vai, Doamne, atâtea luni pe cer? ce-s astea? Douăzeci, treizeci, roată în jur. E o piață? Ce mare e! Dar pe unde?

– Pe aici, pe aici!

Printre toate acele clădiri mari, coșmaruri cu umbre uriașe, străpunse de lumini, orbită de învălmășeala din fața lor, de sclipiri, și pe sus de atâtea dungii luminoase, șiruri, ghirlande de becuri, pe bulevarde lungi, nesfirșite, în amestecul lumii care îi iese înainte pe o parte, pe alta, neașteptată, dușmană și hărmălaia care o izbește din toate direcțiile, asurzitoare, de trăsuri care aleargă iute, nu-și dă seama, în uimirea întreruptă de șuvoaie de spaimă, decît de violența care o sugrumă pe dinăuntru și din care încetișor se desprinde pentru a se scufunda cu greu în forfota aceea infernală, după uluirea și amețeala călătoriei cu trenul, prima din viața ei.

Doamne, trenul! Munți, șesuri care se mișcau, se învîrteau și fugeau, laolaltă cu copacii, cu casele răsfirate și satele îndepărtate; și, din cînd în cînd, izbitura violentă a unui stîlp de telegraf; șuierături,

scuturători: spaima de poduri și galerii, ce apar pe rînd; ochii orbiți, vînt și sufocare, în furtuna aceea de tărași, pe întuneric... Doamne! Doamne!

– Cum zici?

N-aude nimic, nu mai știe să-și miște picioarele, se ține dreaptă alături de nepotul care o însoțește – tinerel, fala casei – vai! stăpînul lumii, el, care poate să rîdă și să umble sigur, practic, fiindcă el a mai fost aici, doi ani în armată, la Palermo.

– Cum zici?

– Da, sigur, trăsura... Ce trăsură? Ah, da, trăsura! Cum să ajungi în oraș, cum să umbli pe drum cu balotul ăla gros de haine, la subsuoară, pînă la han?

Ia te uită ce balot: este ea, toată, înăuntru; și toată ar vrea să se ascundă acolo, în hainele ei înfășurate la subsuoara nepotului, ea, peticită și mirosind a bulendre, ca să nu mai vadă și să nu mai audă nimic.

– Dă-mi-l mie! Dă-mi-l mie!

Ar vrea să se țină strîns de hainele alea, pentru a se simți mai bine în balot; dar sufletul e afară, aici, în învălmășeala atîtor impresii, care o asaltează din toate părțile. Răspunde da, da, însă nu pricepe clar semnele pe care i le face nepotul.

Vai, Doamne Dumnezeule, dar de ce o întrebă pe ea? Ca o ființă mărunță în mîinile lui, va face tot ce zice el: da, trăsura; da, hanul, pe care-l vrea